

Kristietības attieksme pret citām reliģijām – vai visi ceļi ved pie Dieva?

Dažādu reliģiju klātesamība vairs nav nekas jauns arī Latvijas sabiedrībai. Vēl tikai simts gadus atpakaļ reti kurš cilvēks Latvijā bija dzirdējis tādus vārdus kā reinkarnācija, karma, enerģētika, hinduisms, Dalailama, Krišnas apziņa. Vēl jo mazāk cilvēkiem bija izpratne par to, kāda ir dažādo reliģiju iekšējā būtība. Mūsdienās situācija ir ļoti strauji mainījusies. „Rokas attālumā” ir pieejamas visas reliģijas. Nu gluži kā lielveikala plauktos ir pieejami ļoti dažādi un daudzveidīgi produkti. Pieejamība ir mainījusies, bet vai cilvēku izpratne par dažādajām reliģijām arī?

Šo jautājumu prasu tāpēc, ka bieži luterāņu aprindās esmu dzirdējis apgalvojumu, ka visas reliģijas ved uz vienu un to pašu mērķi – pie Dieva. Līdz ar to visas reliģijas ir tikai dažādi un atšķirīgi ceļi uz vienu un to pašu kalna virsotni un vai nav vienalga pa kuru ceļu kurš cilvēks iet. Katrs atrod sev to piemērotāko. Šāds apgalvojums izklausās ļoti modīgs un intelektuāls. Modīgs tāpēc, ka mūsdienu pasaules cēlākais tikums, šķiet, ir tolerance, bet nevis šī vārda parastajā nozīmē,¹ bet gan populārā nozīmē, proti, būt tolerantam nozīmē būt bez mugurkaula, būt kā niedrei, kura liecās tur, kur pūš vējš. „Tu tici Krišnam – labi. Es ticu Kristum – arī labi. Tu praktizē astroloģiju – ļoti labi. Tu cildini Dalailamu kā savu garīgo skolotāju – *super*.” Šāds apgalvojums par visu reliģiju kopīgo mērķi izklausās arī ļoti intelektuāls, gudrs. „Man jau nav šaura piere. Es esmu plaši domājošs cilvēks. Es jau neiešu niekoties, lai izprastu katras reliģijas iekšējo būtību un to atšķirības. Gan jau viņas visas ir labas, cēlas un cildenas. Tikai „šaurās pierītes” apgalvo, ka, piemēram, kristietība ir vienīgais ceļš pie Dieva. Tas patiešām izklausās aprobežoti un fanātiski.”

Taču mana pieredze ar cilvēkiem, kuri šādi apgalvo un domā ir bieži bijusi tāda, ka viņi nekad nav sevi apgrūtinājuši lai saprastu, kas ir hinduisms, budisms, džainisms, jūdaisms. „Ko Tu, piemēram, zini par islāmu? Es.., hmm, .. neko! Bet kā tad Tu vari apgalvot, ka visas reliģijas ved pie Dieva?”

Kā man, kristietim, dzīvot sabiedrībā, kurā arvien vairāk ir cilvēki, kuri pieder citām reliģijām? Vai es varu viņiem apgalvot, ka mans Kungs, Jēzus Kristus, ir absolūti vienīgais ceļš pie Dieva, ceļš uz mūžīgo dzīvību? Bet varbūt man teikt, ka viņu ticība arī ir glābjoša ticība un beigu beigās mēs visi satiksimies Debesīs?

Uz šādiem un tamlīdzīgiem jautājumiem vēstures gaitā ir izveidojušās vismaz trīs atbildes jeb nostājas – ekskluzīvisms, inkluzīvisms, plurālisms.²

Ekskluzīvisma (izņēmuma, vienīgais) pozīcija bija raksturīga vairāk vai mazāk visai kristīgajai baznīcai līdz pat apgaismības laikmetam. Ievērojamākie šīs pozīcijas pārstāvji 20. gs. ir Karls Bārts (*Karl Barth*), Emīls Brunners (*Emil Brunner*). Šīs pozīcijas izpratnes atslēga ir Dieva vispārējā un speciālā atklāsme. Dievs sevi atklāj dabā (vispārējā atklāsme), taču cilvēks brīvprātīgi ir novērsies no šīs atklāsmes un tāpēc ir vainīgs Dieva priekšā. Tomēr Dievs ir sniedzis pretī savu roku, mieram un izlīgumam, caur savu Dēlu, Jēzu Kristu. Vēsturiskais Jēzus ir unikāla, pēdējā un normatīvā Dieva pašatklāsme cilvēkam (speciālā atklāsme). Tādējādi, Jēzus ir nevis kungs, citu kungu vidū, bet gan Kungs, kuram blakus nestāv neviens cits kungs. Jēzus Kristus nav nācis šajā pasaulē, lai papildinātu „reliģiju noliktavas plauktus” ar vēl vienu reliģiju. Speciālā atklāsme, kuru Viņš ir devis, ir absolūts standarts pēc kura izvērtēt visas reliģijas. Galvenās rakstu vietas, uz kurām atsaucas šī pozīcija ir: Ap.d 4:12; Jņ 14:6; 1 Kor. 3:11; 1 Tim. 2:5-6³.

Ekskluzīvisma pozīcijas pārstāvji pārsvarā uzsver, ka Dievs savu pestīšanas darbu šajā pazudušajā pasaulē atklāj tikai un vienīgi caur saviem bērniem-misionāriem, caur kristiešiem, kuri savā ikdienā ar vārdiem un darbiem apliecina Kungu Jēzu Kristu. Savukārt, par tiem miljoniem cilvēku, kuri nekad nav

¹ Gatavība pieņemt tādu uzvedību un uzskatus, kuri atšķiras no tavējiem, tomēr šiem citiem uzskatiem tu vari nepiekrīst vai tos noraidīt.

² Alans Reiss un Geivins Kosta ir likuši pamatu šādai klasifikācijai. Skatīt, Alan Race, *Christians and Religious Pluralism: Patterns in the Christian Theology of Religions* (Maryknoll, NY: Orbis, 1982); Gavin D'Costa, *Theology and Religious Pluralism: The Challenge of Other Religions* (Oxford: Blackwell, 1986).

³ Jņ. 14:6 Jēzus viņam saka: „ES ESMU ceļš, patiesība un dzīvība; neviens netiek pie Tēva kā vien caur Mani.”

Ap.d. 4:12 Nav pestīšanas nevienā citā; jo nav neviens cits vārds zem debess cilvēkiem dots, kurā mums lemta pestīšana.

1Kor. 3:11 Jo citu pamatu neviens nevar likt kā to, kas jau ir likts, proti, Jēzus Kristus.

1Tim. 2:5-6 Jo ir viens Dievs, kā arī viens starpnieks starp Dievu un cilvēkiem - cilvēks Kristus Jēzus, kas Sevi pašu ir nodevis par atpirkuma maksu par visiem, par liecību savā laikā.

dzirdējuši Evaņģēliju, šī pozīcija atsakās dot galīgo spriedumu par viņu glābšanu. Svētie Raksti par to klusē, tātad, arī mums par to ir jāklusē.

Kā otro aplūkosim inkluzīvisma pozīciju. Tās pazīstamākie Romas baznīcas pārstāvji ir Karls Rāners (*Karl Rahner*), Hans Kings (*Hans Kung*). Savukārt, evaņģēlisko teologu vidū ir jāpiemin Klarks Pinnoks (*Clark Pinnock*) un Džons Sanders (*John Sanders*).

Šīs pozīcijas izpratni iesāksim ar Karla Rānera pieeju. Otrā Vatikāna koncila laikā (1962-65) pāvests Jānis XXIII ieceļ viņu par vienu no teoloģiskajiem ekspertiem. Viņš bija viens no tiem, kurš izveidoja dokumentu *Lumen Gentium*, vienu no svarīgākajiem Romas dokumentiem par eklezioloģiju un attieksmi pret citām reliģijām.⁴ Darbā *Theological Investigations*,⁵ Rāners izskaidro attiecības starp kristietību un citām reliģijām. Viņš attīsta četras tēzes:

- 1) Kristietība ir absolūta reliģija, kuras pamats ir Dieva pašatklāsmē Jēzū Kristū. Tie, kas ir dzīvojuši pirms šīs speciālās atklāsmes, vai tie, kas vēl nav to dzirdējuši, tomēr nav izslēgti no pestīšanas plāna, jo tas būtu pretrunā ar Dieva glābjošo gribu.
- 2) Citas reliģijas ir derīgas un spēj dot cilvēkam glābjošo žēlastību tik ilgi, kamēr tās sekotājiem nav ticis pasludināts Evaņģēlijs. Kad tas ir dzirdēts, tad no teoloģiska viedokļa, citu reliģiju tradīcijas vairs nav likumīgas un derīgas.
- 3) Uzticami citu reliģiju sekotāji ir “anonīmie kristieši”.
- 4) Kristietība nenomainīs citas reliģijas. Reliģiju plurālisms būs neatņemama cilvēces sastāvdaļa arī nākotnē.

Rāners neuzskata, ka visas reliģijas ir vienādā statusā. Kristietība ir ekskluzīva. Taču viņa jautājums ir par to, vai citās reliģijās arī ir tā pati glābjošā žēlastība. Šāda pieeja atļauj nepiekrīst citu reliģiju doktrīnām, tajā pašā laikā atstājot cilvēkam iespēju saņemt pestījošo žēlastību arī citās reliģijās, par ko varētu, piemēram, liecināt, cilvēka nesavtīgā un pašuzpurējošā mīlestība pret savu tuvāko.⁶

Inkluzīvisma pozīcijas aizstāvji uzskata, ka cilvēka pestīšana kristīgās ticības izpratnē nav ierobežota atkarībā no speciālas atklāsmes izplatības vēsturiski un ģeogrāfiski. Tieši otrādi, tā ir pieejama visām kultūrām, neatkarīgi no to vecuma un atrašanās vietas. Uzsvars joprojām tiek likts uz Kristu un Viņa pestīšanas darbu. Tomēr specifiskas zināšanas par Golgātas notikumu nav nepieciešamas, pietiek ar to, ka cilvēks ir atbildējis uz vispārējo Dieva atklāsmi dabā. Līdz ar to citas reliģijas ir ne tikai ceļa sagatavotājas Kristum, bet pats Kristus ir klātesošs šajās reliģijās.⁷ Tādējādi, piemēram, kristīgais misionārs Indijā, nevis cenšas cilvēku „darīt par Kristus mācekli” un caur Kristību ievest cilvēku Baznīcā, bet gan palīdz cilvēkam ieraudzīt Kristu viņa pašā reliģijā.

Fundamentāla atšķirība starp ekskluzīvisma un inkluzīvisma pozīcijām ir izpratne par “glābjošas ticības” būtību un saturu. Ekskluzīvismi uzsver precīzi formulētu jeb eksplicītu ticību, proti, lai cilvēks tiktu glābts, viņam ir jāapliecina kristīgā ticība (piemēram, ka viņš tic, ka Jēzus ir patiess Dievs, kurš ir tapis par patiesu cilvēku, ka būs miesas augšāmcelsšanās, ka būs tiesas diena utt.). Savukārt, inkluzīvismi uzsver netiešu jeb implicītu ticību.⁸ Piemēram, Sanders uzsver, ka cilvēki var saņemt pestīšanas dāvanu nemaz nezinot dāvanas devēju vai precīzu dāvanas dabu.⁹ Pinnoks saka, ka “ticība Dievam ir tas, kas glābj, nevis noteikts informācijas daudzums, kuru ir sev ieguvis cilvēks.”¹⁰ Šim apgalvojumam ir daļēja taisnība, jo, patiešām, ne jau tikai zināšanas glābj. Taču ekskluzīvismi uzsver, ka mēs neticam kaut kādam abstraktam, nezināmam un neizprotamam Dievam, bet gan trīsvienīgam Dievam, kuru mums ir atklājis Jēzus Kristus, vēsturiska

⁴ Šajā dokumentā ir atrodama šādas atziņas - pestīšanas plāns ietver sevī tos, kuri atzīst Radītāju (Islams, Jūdaisms); arī tiek tiks izglābti, kuri nav dzirdējuši Evaņģēliju, taču godīgi ir meklējuši Dievu un dzīvojuši saskaņā ar sirdsapziņu; arī tiem, kas tiecas darīt labu, Dievs neliedz palīdzību pestīšanai; viss labais citās reliģijās ir ceļa sagatavošana Evaņģēlijam.

⁵ Vāciski, *Schriften zur Theologie*, apkopoti dažādi Rānera teoloģiskie darbi. Kopā 23. sējumi.

⁶ Šāda tipiska Rānera domāšana ir ieraugāma Jura Rubeņa grāmatā, Dievs ir tepat, lpp. 45.

⁷ No šāda viedokļa raugoties, islāms, piemēram, nav herētiska (antitrinitāra un Kristus dievišķību noraidošā) kustība, kuru ir dibinājis viltus pravietis Muhameds, bet gan brīnišķīga reliģija, kurā Kristus ir klātesošs, tikai paši islami ticīgi to nezina.

⁸ Ulrihs Cvinglijs, Lutera laikabiedrs un oponents Svētā Vakarēdiena jautājumā, ticēja, ka Debesis noteikti sastaps ne tikai Ādamu un Jāni Kristītāju, bet arī Sokrātu, Plato un Seneku, jo visi šie cilvēki, kaut arī pagāni, tomēr mīlēja patiesību un taisnīgumu. Philip Shaff, *Church History*, Vol.8.

⁹ John Sanders, *No Other Name: An Investigation Into the Destiny of the Unevangelized* (Grand Rapids: Eerdmans, 1992), 255.

¹⁰ Clark Pinnock, *A Wideness in God's Mercy: The Finalty of Jesus Christ in a World of Religions* (Grand Rapids: Zondervan, 1992), 158.

persona, patiens cilvēks un patiens Dievs. Pestīšana nav kāda dievbijīga cilvēka atsaukšanās uz vispārējo Dieva atklāsmi dabā, bet pestīšana ir Kristus žēlastības rezultāts. Rom.10:9-10 Pāvils runā par ļoti skaidru ticības apliecību, ka Jēzus ir Kungs, par ļoti precīzu sirds ticību vēsturiskam, vienreizējam, unikālam notikumam, ka Viņš ir augšāmcēlies.

Kā pēdējo aplūkosim plurālisma pozīciju. Tās spilgtākie pārstāvji ir Pauls Nitters (*Paul Knitter*)¹¹ un Džons Hiks (*John Hick*). Hiks un Nitters aizstāv savu pozīciju¹² balstoties uz šādiem apsvērumiem:

- 1) Vienīgais veids kā pasaulē veicināt mieru un taisnīgumu ir uzsvērt visu reliģiju vienlīdzību.
- 2) Reliģiskā pieredze ir neapprakstāma, tādējādi neviena reliģija nevar pretendēt uz absolūtumu un ekskluzivitāti.
- 3) Cilvēku vēsture un kultūra ir kā filtrs, caur kuru iet cauri reliģiskā pieredze, kā rezultātā rodas dažādi secinājumi, dažādi termini, dažādas koncepcijas par Absolūto Realitāti utt.
- 4) Visu reliģiju pestījošais mērķis ir pārvarēt centrēšanos uz sevi un sastapties ar Realitāti. Līdz ar to neviena reliģija nedrīkst pretendēt uz savu pārākumu.

Tā vietā lai apliecinātu, ka Jēzus Kristus ir Kungs pāri visiem, šis uzskats uzsver, ka viens Kungs, kurš sevi ir manifestējis citos vārdos, ir pazīstams arī kā Jēzus. Citiem vārdiem sakot, Absolūtā Realitāte atklāj sevi daudz un dažādos vārdos un viens no tiem ir Jēzus.

Hika doma gaita ir apmēram šāda.¹³ Ja Jēzus patiešām bija mūžīgais Dievs-Radītājs, tad ir ļoti grūti Jēzu, Jauno Derību un kristīgo ticību ierindot tajā pašā līmenī, kurā atrodas citas reliģijas. Taču, tā vietā lai atzītu šo loģisko secinājumu, Hiks izvēlas par labu plurālismam un tādējādi ir spiests pārmainīt kristoloģiju. Hikam nav pieņemams uzskats, ka Jēzus ir viena persona un tajā pašā laikā patiens Dievs un patiens cilvēks. Jēzus ir Dieva Dēls nevis burtiskā nozīmē, bet gan tādā nozīmē, kā šis tituls tiek attiecināts uz senās pasaules ķēniņiem. Hiks atsaucas uz liberālo Jaunās Derības pētniecības spārnu, kurš uzsver, ka pats Jēzus nekad nav par sevi domājis kā par Dievu, nedz arī viņa mācekļi. Šī mācība par Jēzus dievišķību, viņaprāt, parādās tikai agrīnās baznīcas laikā.

Hiks uzsver, ka tradicionālā izpratne par Kristus personu ir bezjēdzīga. Tā iegūs jēgu tikai tad, ja attiecības starp Jēzus cilvēcību un dievišķību tiks "inteligenti" identificētas. Citiem vārdiem sakot, kamēr mēs ar savu prātu nespēsim aptvert Kristus divu dabu savstarpējās attiecības un vienotību, tikmēr tradicionālā izpratne par Kristus personu ir bez jebkādas nozīmes. Taču Hika patiesais iemesls, kāpēc viņš noraida šo vienotību, ir šāds – šāda unikāla vienotība rada arī unikālu jeb ekskluzīvu kristietību, kas, savukārt, nav savienojams ar "mūsu laikmeta globālo apziņu".

Hiks uzsver, ka ekskluzīvisma pozīcija ir amorāla un neveicina dialogu starp reliģijām.¹⁴ Vai tiešām viņam ir taisnība? Gan, jā, gan, nē! Vēsturē, diemžēl, ir bijuši daudzi gadījumi, kad „patiesās reliģijas” vārdā tiek fiziski iznīcināti „neticīgie”. Taču šādu attieksmi pret „neticīgajiem” nedrīkst automātiski piedēvēt jebkurai ekskluzīvistam. Ir jāizšķir divas lietas – attiecības ar cilvēkiem un citas reliģijas izvērtēšana. Ja ekskluzīvists, balstoties īpašā atklāsmē, noraida otra cilvēka uzskatus, tas nenozīmē, ka viņš ir netolerants un augstprātīgs pret šo cilvēku. Piemēram, es kā kristietis varu liecināt musulmanim, ka pravietis Muhameds ir viltus pravietis, jo sagroza Evaņģēliju. Taču tas man neliedz ar šo pašu cilvēku pavadīt jauku laiku kopā vakariņojot kādā Vecrīgas kafejnīcā. No pārlicības, ka mana reliģija ir patiesa un citas ir nepatiesas, nedrīkst izsecināt, ka es drīkstu ļauni izturēties pret citu reliģiju pārstāvjiem. Nepieņemšana jeb citu cilvēku

¹¹ Nitters ir teoloģijas profesors *Xavier* Universitātē, Cincinnati. 1994. gadā kopā ar 3000 katoļu disidentiem, viņš parakstīja aicinājumu, kurā tika noraidīta pāvesta izpratne par kontracepciju. Pēc 1966. gada, atstājot Romu, studē Mārburgas universitātē, kur satiekas ar diviem citiem ievērojamiem katoļu disidentiem, Karlu Rāneru un Hansu Kingu 1975. g. atstāj priesterības kārtu. Viņš noraida Kristus dievišķību, augšāmcēlšanos, un Viņa klātesamību Vakarēdienā.

¹² John Hick and Paul Knitter, *The Myth of Christian Uniqueness: Toward a Pluralistic Theology of Religions* (Maryknoll, NY: Orbis, 1987).

¹³ John Hick, *The Metaphor of God Incarnate: Christology in a Pluralistic Age* (Louisville: Westminster/John Knox, 1993).

¹⁴ Hans Kings saka: „Nevar būt miers starp tautām, ja nav miera starp reliģijām. Nevar būt miers starp reliģijām, ja nav dialoga starp reliģijām. Nevar būt dialogs starp reliģijām, ja nav teoloģisko pamatu pētījumu.” Savstarpējs dialogs un vēlme iedziļināties citu reliģiju būtībā ir tas, kas pietrūkst Latvijas sabiedrībai. Šis trūkums, manuprāt, izskaidro to, kāpēc cilvēki tik vienkārši, bez jebkādas argumentācijas, spēj pieņemt un pat apgalvot, ka visas reliģijas ved uz vienu mērķi, ka vajag tikai mīlēt un būsi glābts.

uzskatu noraidīšana nedrīkst novest pie šo cilvēku nicināšanas vai iznīcināšanas. Ekskluzīvists¹⁵ vienmēr centīsies atcerēties, ka arī par šiem citu reliģiju pārstāvjiem, mūsu Kungs ir miris.

Pauls Nitters savā darbā¹⁶ uzsver, ka Kristus ir normatīvs tikai kristiešu pieredzei, bet nekādā gadījumā citu reliģiju pārstāvjiem. Tādas Bībeles vietas kā Ap.d. 4:12; Jņ. 1:14 tiek izskaidrotas nevis kā ekskluzīva un kognitīva (izziņas) valoda, kura izslēdz citus ceļus uz pestīšanu, bet gan kā “mīlestības valoda”, proti, šie citāti parāda cilvēku dievbijību un ziedošanos Kristum, nevis runā skaidru valodu un izpratni par vienīgo pestīšanas ceļu, kurš izslēdz visus pārējos. Vienā no saviem pēdējiem darbiem¹⁷ Nitters analizē Ap.d. 4:12 tādā veidā, ka Pēteris un Jānis nupat kā ir dziedinājuši tizlo, un vienīgais, ko apustuļi vēlas pateikt ir tas, ka „glābjošais spēks” tiek dots caur Jēzus vārdu, nevis, ka šeit tiktu izcelta Jēzus ekskluzivitāte. Noraidot šādu Nittera pieeju, vajag uzsvērt, ka šī panta patiesā nozīme nav parādīt fiziskās dziedināšanas avotu, bet gan norādīt uz galveno Apustuļu darbu grāmatas tēmu, proti, ka Jēzus ir Kungs (ekskluzīvi) un apustuļi ir šī unikālā Kunga liecinieki.

Plurālisma pozīcija ir iespējama tikai uz tā rēķina, ka tiek sagrozīta Jēzus Kristus personības izpratne. Ja Viņš nav paties Dievs, kurš kļuva par patiesu cilvēku, tad Viņš ir tikai kungs citu kungu starpā.

Kopsavilkumā mēs varētu visas šīs trīs pozīcijas salīdzināt ar ceļojumu pa Latviju. Pieņemsim, ka Rīga ir šīs zemes dzīve, savukārt, Liepāja – jaunās Debesis un jaunā Zeme pēc kuras ilgojamies. Ekskluzīvists sacītu, ka lai nokļūtu līdz Liepājai ir stingri jāvadās pēc Latvijas kartes, kurā viss ir precīzi pateikts, kur jābrauc taisni, kur jānogriežas. Protams, ir iespējams arī nomaldīties, taču tad atkal ir jāņem palīgā karte, lai atrastu savu patreizējo atrašanās vietu un atkal dotos Liepājas virzienā.

Inkluzīvists sacītu, ka cilvēks var iet pa kuru ceļu vien grib, taču agri vai vēlu, ja viņš nopietni turpinās ceļojumu, sasniegs Liepāju. Citiem vārdiem sakot, visi ceļi ved uz Liepāju, tikai ceļinieki to īsti nezin. Viņi tikai domā, ka dodas uz Valmieru vai Daugavpili, bet patiesībā nonāks Liepājā.

Savukārt, plurālists sacītu, ka nav jau nekāda sākuma punkta un galamērķa, ka ir vienalga, uz kuru pilsētu ceļinieks dodas. Cits dodas uz Valku, vēl cits uz Bausku. Kāda starpība, kur doties? Visi ceļa virzieni ir labi un ja cilvēkam patīk kāds konkrēts virziens, tad neviens viņam nevar aizrādīt, ka tas ir nepareizs virziens.

Esmu pārliecināts, ka Jēzus Kristus ir unikāla un ekskluzīva persona visas cilvēces vēsturē. Viņš vienīgais ir paties Dievs, kurš ir kļuvis par patiesu cilvēku konkrētos vēsturiskos apstākļos. Viņš, neraugoties uz to, ka ir ekskluzīvs, nomira inkluzīvi par visiem, un trešajā dienā ir augšāmcēlies miesā no mirušajiem. Kur ir visu lielo Cilvēces Skolotāju miesas? Tās jau sen tārpī ir sagrauzuši. Taču mūsu Kunga miesa nav piedzīvojusi trūdēšanu, jo Viņš ir augšāmcēlies. Kas tic šai unikālai un ekskluzīvai personai un top kristīts, tas tiks glābts.

¹⁵ Pie kuriem sevi pieskaita arī šī raksta autors.

¹⁶ John Hick, *The Metaphor of God Incarnate: Christology in a Pluralistic Age*, 103-4, 106.

¹⁷ Paul Knitter, *Jesus and the Other Names: Christian Mission and Global Responsibility* (Maryknoll, NY: Orbis, 1996), 1.